AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENSIYASI

Kilichov Akobir Kodirovich
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
mustaqil tadqiqotchisi
e-mail: akobirkilichov05@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22860583

Annotatsiya: Ushbu maqola bugungi raqamli asrda muhim ko‘nikma bo‘lgan axborot bilan ishlash kompetensiyasi tushunchasini ta’riflangan va turli sohalarda muvaffaqiyatga erishish uchun axborot bilan ishlashda kompetensiyaning ahamiyati yoritib berilgan.
Kalit so‘zlar: kompetensiya, axborot bilan ishlash, texnik ko‘nikmalar, tanqidiy fikrlash, muloqot qobiliyatlari, raqamli davr, qaror qabul qilish.

Axborot bilan ishlash kompetensiyasi tushunchasi turli sharoitlarda axborotni samarali egallash, baholash, foydalanish va muloqot qilish qobiliyatini anglatadi. Bugungi raqamli asrda mavjud bo‘lgan ma'lumotlarning miqdori juda katta va bu ma'lumotlarni boshqarish qobiliyati shaxslar va tashkilotlar uchun juda muhimdir. Axborot bilan ishlash malakasi insonning shaxsiy va kasbiy hayotini yaxshilashi mumkin bo‘lgan hayotiy ko‘nikma bo‘lib, ushbu kontsepsiya asosini tashkil etuvchi tamoyillar va amaliyotlarni tushunish juda muhim hisoblanadi.

Asosan, axborot bilan ishlash kompetensiyasi bir qancha asosiy kompetentsiyalarni o‘z ichiga oladi, jumladan, axborotga bo‘lgan ehtiyojni belgilash va aniqlash, tegishli ma’lumotlarni topish va ulardan foydalanish, axborot manbalarini baholash, axborotni tartibga solish va sintez qilish, axborotni samarali muloqot qilish qobiliyati. Bu kompetensiyalar turli kontekstlarda, akademik tadqiqotlardan tortib kundalik qarorlar qabul qilishgacha bo‘lgan shaxslar uchun zarur hisoblandi.

Axborot bilan ishlash kompetentsiyasining asosiy ko‘nikmalaridan biri bu axborotga bo‘lgan ehtiyojni belgilash va aniqlash qobiliyatidir. Bu savolga javob berish yoki muammoni hal qilish uchun qanday ma'lumot kerakligini tushunish va bu ma'lumotni taqdim eta oladigan manba turlarini aniqlashni o‘z ichiga oladi. Misol uchun, maqola uchun mavzuni o‘rganayotgan talaba o‘z mavzusiga tegishli asosiy tushunchalar va kalit so‘zlarni aniqlashi va qaysi ma'lumotlar bazalari yoki qidiruv tizimlari tegishli natijalarni berishi mumkinligini aniqlashi kerak.

Axborotga bo‘lgan ehtiyoj aniqlangandan so‘ng, keyingi qadam tegishli ma'lumotlarni topish va ularga kirishdir. Bu kitoblar, maqolalar, ma'lumotlar bazalari va veb-saytlarni o‘z ichiga olgan turli xil ma'lumot manbalarini tushunishni talab qiladi. Shuningdek, samarali qidiruv ko‘nikmalariga ega bo‘lish va tegishli ma'lumotlarni samarali olish uchun qidiruv operatorlari, kengaytirilgan qidiruv variantlari va boshqa qidiruv vositalaridan qanday foydalanishni bilish juda muhimdir.

Ma'lumotni topgandan so‘ng, keyingi qadam axborot manbalarini baholashdir. Bu ma'lumotlarning ishonchliligi, asosliligi va vakolatini tanqidiy tahlil qilishni va uning ishonchliligini va axborot ehtiyojlariga mos kelishini aniqlashni o‘z ichiga oladi. Bu ayniqsa, ishonchli va ishonchsiz ma'lumot manbalarini ajrata olish juda muhim bo‘lgan soxta yangiliklar va soxta informatsiya davrida juda muhimdir.

Axborot manbalari baholangandan so‘ng, keyingi qadam ma'lumotlarni tartibga solish va sintez qilishdir. Bu eng muhim nuqtalarni aniqlash, tegishli tushunchalarni bog'lash va ma'lumotlar uchun izchil tuzilmani yaratishni o‘z ichiga oladi. Ushbu qadam ma'lumotni

boshqalarga, xoh hisobot, taqdimot yoki boshqa formatda samarali yetkazish uchun juda muhimdir.

Va nihoyat, axborotning samarali aloqasi axborot bilan ishlash kompetensiyasining muhim tarkibiy qismidir. Bu mo‘ljallangan auditoriya uchun mos format, uslub va yo’nalishni tanlash va ma'lumotni aniq, qisqa va qiziqarli tarzda taqdim etishni o‘z ichiga oladi. Samarali muloqot qobiliyatlari turli kontekstlarda akademik yozishdan biznes hisobotlarigacha, ijtimoiy media xabarlarigacha muhim ahamiyatga ega.

Axborot bilan ishlash malakansini oshirishga yordam beradigan ba'zi manbalar mavjud bo’lib ular quyidagilar bo’lishi mumkin:

1. Onlayn kurslar: Ma'lumot bilan ishlash uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan ko‘plab onlayn kurslar mavjud. Veb-saytlar axborot savodxonligi, tadqiqot ko‘nikmalari va ma'lumotlarni tahlil qilish bilan bog'liq turli xil kurslarni taklif qiladi.
2. Kutubxona resurslari: Kutubxonalar axborot savodxonligini o‘rganish uchun ajoyib manbadir. Ko‘pgina kutubxonalar odamlarga ma'lumotni topish, baholash va samarali foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam berish uchun seminarlar, treninglar va onlayn resurslarni taklif qiladi.
3. Onlayn darsliklar: Internetda axborot bilan ishlash ko‘nikmalaringizni rivojlantirishga yordam beradigan ko‘plab onlayn darsliklar va qo‘llanmalar mavjud. Purdue Online Writing Lab (OWL) kabi veb-saytlar tadqiqot va yozish qobiliyatlari bo‘yicha qo‘llanmalarni taklif qiladi.
4. Professional tashkilotlar: Axborot fanlari va texnologiyalari assotsiatsiyasi (AFTA) kabi ko‘plab professional tashkilotlar axborot savodxonligi va tadqiqot qobiliyatlari bilan bog'liq resurslar va o‘qitish imkoniyatlarini taklif qiladi.
5. Onlayn vositalar: Odamlarga ma'lumotni topish, baholash va samarali foydalanishga yordam beradigan ko‘plab onlayn vositalar mavjud. Ushbu vositalar ma'lumotnomalarni boshqarish dasturlari, qidiruv tizimlari va iqtibos generatorlarini o‘z ichiga oladi.

Ushbu resurslardan foydalangan holda, axborot bilan ishlash bo'yicha malaka oshirish va bugungi axborotga asoslangan dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirish mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, axborot bilan ishlash malakasi bugungi raqamli asrda juda muhim mahoratdir. U bir qancha asosiy kompetensiyalarni o‘z ichiga oladi, jumladan, axborotga bo‘lgan ehtiyojni aniqlash tegishli ma’lumotlarni joylashtirish va ulardan foydalanish, axborot manbalarini baholash, axborotni tartibga solish va sintez qilish, axborotni samarali uzatish. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish va takomillashtirish shaxsiy va professional muvaffaqiyatni oshirishi mumkin va bu kontseptsiyani asoslaydigan tamoyillar va amaliyotlarni tushunish juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Безрукова, О. А. (2015). Компетенции в области информационной грамотности педагогов: сущность, содержание, методы развития. Научный диалог, 3(15), 144-156.
2. Голубева, Т. А. (2019). Роль информационной компетентности в профессиональной деятельности специалистов научно-исследовательских учреждений. Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Экономические науки, 2(264), 53-61.
3. Данилова, Е. Н. (2018). Информационная компетентность как ключевая компетенция в контексте развития информационного общества. Вестник

Красноярского государственного педагогического университета им. В. П. Астафьева, 2(37), 34-40.

4. Коваленко, Н. С., & Маслова, Н. О. (2017). Компетенции в области информационной безопасности и информационной грамотности: сравнительный анализ. Вестник Томского государственного университета, 424, 126-132.
5. Шарапова, Г. А. (2017). Формирование информационной компетентности студентов-психологов в процессе обучения. Сибирский педагогический журнал, 6, 68-75.
6. Hattwig, D., Bussert, K., Medaille, A., & Burgess, J. (2016). Framework for information literacy for United States higher education. Association of College & Research Libraries. Retrieved from http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework
7. Lloyd, A. (2010). Information literacy landscapes: A comparative perspective. In B. Cope & A. Phillips (Eds.), The future of the academic journal (pp. 45-65). Chandos Publishing.